

UN TRET NOUCENTISTA DE VALERI SERRA: LA SEVA ACTITUD DAVANT LA LLENGUA

En l'actitud política i en la posició envers la llengua, Valeri Serra s'acostà a les posicions noucentistes contemporànies a ell i relegà altres opcions que potser eren més adients als seus ideals, però que en la perspectiva d'avui han resultat carrerons sense sortida.

En política, de la Unió Catalanista i les Bases de Manresa (1), passà al reconeixement de l'obra de la Mancomunitat, a l'admiració per Prat de la Riba i, després, a fer alguna campanya política de la Lliga Regionalista i a treballar, a Barcelona, en una de les realitzacions de la Lliga, l'escola d'Agricultura.

En la llengua impera també l'acostament a l'obra pratdelaribiana, l'acceptació de l'autoritat de l'Institut d'Estudis Catalans.

Tant en l'un camí com en l'altre, podríem dir que, sense els apassionaments del jovent, segueix l'orientació que els seus joves companys en la revista *Lo Pla d'Urgell*, com Ramon Saladrigues i Oller, que fou un dels destacats membres de la Lliga Regionalista de Bellpuig, des del 1914 en què es fundà (2). O col·laboradors destacats, com R. A. i A., de les Borges Blanques, redactor de la Secció Literària i propagandista de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) i de la seva obra; encara que mai no signa d'altra manera que amb les inicials, probablement es tracta de Ramon Arqués i Arrufat (Juneda, 1874 - Les Borges Blanques, 1956), notari a les Borges Blanques.

ADOPCIÓ DE LES «NORMES ORTOGRAFIQUES»

Les *Normes Ortogràfiques* de l'IEC, datades el 24 de gener de 1913 i signades pels membres de l'Institut, foren adoptades per la revista *Lo Pla d'Urgell* a partir del número 41 (Bellpuig, 9 febrer 1913), i a partir del mateix número el redactor R. A. i A. publicà una nota d'adhesió i inicià la publicació del text de les normes, per fer-ne una major difusió al nostre àmbit (3). Les *Normes* es van anar publicant amb continuïtat irregular fins a l'última part, apareguda al n.º 55 (17 maig 1914).

Tot i que el seguiment de les noves regles ortogràfiques no és molt estricta, l'aprenentatge i la voluntat hi són manifestos i sobretot les normes més senzilles són seguides fidelment (ús de la conjunció «i», eliminació dels grups «ch» o «ph»). Hi ha molta més vacil·lació en l'ús de l'accentuació i de l'apostrofació, i es manté l'ús d'alguns dialectalismes, especialment l'article masculí «lo» (amb les variants «l'» —després de vocal— «l'» —davant de vocal— i les contraccions «al», «del» i «pel») i «los» («'ls», «als» «dels» i «pels»), i els adjectius possessius «meua», «teua» i «seua» (amb els plurals corresponents).

Al juny del mateix any (1913), un membre de l'IEC, Pere Barnils, passa per Bellpuig i per Balaguer (4) en excursió filològica, cerca col·laboradors i els ensinistra sobre les enquestes que els enviaran par a la tasca de la confecció del *Diccionari de la llengua catalana*. Valeri Serra se li ofereix com a col·laborador des de Bellpuig i explica en un article-editorial la visita de Barnils i la importància de la feina de l'IEC: «*L'Institut, que amb la publicació de les Normes Ortogràfiques i demés edicions celebrades aquí i a l'Estranger s'ha constituït en nostra Atenes, emprén ara la constitució del monument més gran que pot aixecar-se a una llengua: El Diccionari de la Llengua catalana.*» (5). Fruit de la feina feta per l'IEC en aquestes terres fou l'article de Pere Barnils «El dialecte lleidetà», datat a Barcelona, 29-IX-1913, i publicat al número 76 de *Lo Pla d'Urgell*. (6)

A més d'aquest aspecte normatiu i filològic, al setmanari hi hagué una defensa continuada de l'ús social de la llengua catalana (7) i un atac als qui volen restringir-ne l'ús (8).

I en articles signats per Valeri Serra hi hagué també un recolzament decidit a dues manifestacions col·lectives celebrades a Tàrraga. La primera, al març de 1913, la campanya de depuració moral de la llengua, contra la blasfèmia, anomenada «Pro Bon Mot» (9). La segona, al desembre de 1915, l'anunci de la celebració de la «Diada de la llengua Catalana» (10).

Mentre de la primera en fa la crònica elogiosa, en el cas de la segona, es tracta de l'anunci de la celebració i a l'article previ que escriu fa una breu apologia històrica de la llengua catalana. Acaba constatant-ne l'envigoriment: «*No hi son a temps los qui volen apagar lo foc sagrat de amor que abranda nostres cors per la llengua catalana. Ella'ns ha permés anar refent lo nostre passat, i reconquerir la perduda grandesa, i per ella hem assolit l'alternativa en lo concert dels pobles avençats, puix si un dia eren quatre, passen avui de quatre millóns los qui s'en proclamen sos amics i sos defensors. I es que avui no es forastera en les llars, ni en les escoles, com era un segle enrera.*

I ja'ls nens quan saben llegir fan pràctica de català i amb lectura en català aprenen d'estimar la patria i sa historia, que fins fa poc se'ns escatimava en los textos oficials per a sacrificar-ho tot a l'uniformisme, no tan gran, però, que no resultés apologiada constant i unicament la historia i la llengua de Castella, que no discutím ni regategém, però que no es la nostra» (11).

UNA POLÈMICA CURTA

L'any 1917, Mossèn Josep Capdevila, fill de Bellpuig i catedràtic al seminari de Solsona, publica un article titulat «De Gramática Catalana», en què, adreçant-se al caixista de la revista, li critica l'ús d'algunes formes ortogràfiques en perjudici d'unes altres, a favor de les quals addueix ell raons etimològiques. En concret, li critica haver modificat la seva signatura en un article anterior, en el sentit d'haver corregit «Josep Capdevila, Pvre.» on ell havia signat «Joseph Capdevila, Pbre», així com el canvi a «canviessin» de la forma «cambiessen».

En un punt de l'article, diu: *«Van traure la h de Joseph de la firma, seguint segurament la costum que s'ha generalisat de les «Normes» ençà.»* (12)

A continuació del seu article segueix una llarga nota de Valeri Serra (dobra almenys en extensió l'article de mossèn Capdevila), en què es referma en els criteris ortogràfics seguits. Diu: *«Desde la promulgació de les «Normes ortogràfiques» per l'Institut d'Estudis Catalans, LO PLÁ D'URGELL les acceptà amb entussiasme, per que amb l'autoritat de varies personalitats eminents, se inicià'l camí de acabar amb l'anarquia ortogràfica, que proporcionava als enemics de la llengua catalana un argument poderós per a no escriure-hi, puix alegaven no voler-ho fer a causa de la diversitat de sistemes usats. Les «Normes» foren adaptades per un sens fi de corporacions, d'imprentes, de periòdics i de particulars, i ja sisquera se pogué seguir un criteri científic, i cessà'l capritxo individualista.»* (13)

Admet l'existència de l'Academia de la Llengua Catalana, amb les seves «Regles ortogràfiques» com a alternativa que ha aparegut a l'IEC i les «Normes», i lamenta que no s'hagi arribat a una entesa entre els dos grups, més quan *«l'esforç que això representa [l'activitat dels acadèmics] assoleix al meu entendre un valor científic estèril davant de l'allau a que les «Normes» abarquen.»* (14)

I acaba: *«Que algunes de les normes ens semblaren estranyes, qui ho dupta! però ara sisquera hi ha una autoritat que les avala, no com avans que qualsevol estranyesa podia semblar filla del capritxo.»*

Això no obstant, seguíu enhorabona, advocant per que'ls urgellesos no despreciïn les formes verbals i paraules peculiars de la encontrada, i perdoneu que'l criteri d'unificació ortogràfica aplicat a tots s'apliqui també als vostres escrits, malgrat alguna vegada se us presenti ocasió de ilustrar-nos amb vostra disconformitat com avui succeeix.» (15)

Tres números després, mossèn Josep Capdevila contesta desmarcant-se de la posició anti-Normes en què Serra i Boldú l'havia situat amb la seva resposta. Diu: *«Al dir que de les Normes ençà s'havia generalisat la costum d'escriure Joseph sense h no vull pas dir que les Normes ho prescrigan; al contrari, les Normes no parlen expressament d'aquesta h, però'n parlen implícitament quan estableixen que continuarà usant-se la h etimològica.»* (16)

Afirma que, en general, les Normes són favorables a l'etimologia, i lamenta que la força del costum pugui portar a l'acceptació de solucions contràries a l'etimologia.

Amb el mateix encapçalament publicarà encara dos articles més en què exposa raons etimològiques a favor de l'ús de formes dialectals occidentals. Valeri Serra no en farà cap més comentari, si bé li seguirà aplicant el criteri de les «Normes», ben apreciable en la signatura dels articles.

Vista la petita polèmica des de la perspectiva actual, podem constatar la visió de futur del director de *Lo Pla d'Urgell* en el seu criteri, tot i que ell li donà més un fonament polític que no pas un fonament filològic —confia en la competència dels membres de l'IEC—. La raó principal que addueix és la potència de l'IEC en el procés de fixació de la llengua escrita.

En canvi, podem afirmar que mossèn Capdevila era un bon llatinista i les seves argumentacions en base al criteri etimològic són vàlides, però potser el punt més dèbil de la seva argumentació és la no consideració de les formes usades en la literatura catalana (o simplement en la tradició escrita) des de l'Edat Mitjana, formes en general ja bastant unificades al segle XV.

Les seves justificacions etimològiques són en uns casos salts directes a la forma llatina (com en «prebere») i en d'altres casos explicació de l'evolució cap a formes vives del dialecte occidental (com en la terminació del pretèrit imperfect de subjuntiu en «e» i no en «i» —fesses, fésem, féssou, fessen—).

LA LLENGUA EN EL FOLKLORE

L'evolució ortogràfica en les publicacions de folklore que fa Valeri Serra en aquests anys va paral·lela a l'evolució que hem vist al setmanari. Hi ha, però, un respecte major al criteri fonètic en la fixació escrita dels *materials* recollits.

El juliol de 1916, Serra i Boldú inicia a *Lo Pla d'Urgell* la secció «Tradicions Populares d'Urgell» per publicar materials folklòrics que enviïn els col·laboradors, i en nota a peu de pàgina explicita el criteri ortogràfic que seguirà: «*L'ortografia tan se val, ja l'arreglarém al publicar-se. Per senzill que una cosa sembli, tot fa pessa, de la mateixa manera que una pedreta és no res, moltes fan un cove i molts covins una carretada. Sobretot escriure-ho com se parla, res de vulguer-ho arreglar, ben urgellés, fassos, miros, digos, etz.*» (17)

Al desembre, precisa en una altra nota a la secció que només publicarà el material que sigui en llengua catalana (no en castellà, encara que s'hagi popularitzat alguna cançó o dita en aquesta llengua a les terres catalanes). Diu: «*Volém també que tot lo que ací's dona sigui catalá, per aixó no publiqué m lo folklore castellá que se'ns envía.*» (18)

El criteri de correcció en l'ús de la llengua per a les explicacions es va fent més estricte, fins i tot amb la substitució de les formes dialectals mínimes que s'havien mantingut (lo/los, meua/-ues, ...), i així apareix pràcticament a partir de la sèrie d'articles sobre el «Folklore de la pagesia» (1918-

1923). En canvi, a nivell dels *materials*, el respecte a la forma oral és més gran —menys en el cas de les rondalles, en què el respecte real és tan sols envers l'argument—.

L'any 1928, Valeri Serra inicia la publicació d'una revista especialitzada de Folklore a Barcelona, *Arxiu de Tradicions Populars*, i demana un treball preliminar a Rossend Serra i Pagès, de qui en reconeix el mestratge. Rossend Serra escriu l'article «El domini del Folklore» i l'envia a Serra i Boldú acompanyat d'una carta en què expressa el seu desig que sigui publicat sense aplicar-hi un altre criteri ortogràfic (se sobreentén que es refereix al de l'IEC) (19). En nota prèvia a l'article, Serra i Boldú copia fragments de la lletra de Serra i Pagès i, en nota a peu de pàgina, expressa el criteri que regirà la revista: «No tenim cap inconvenient a donar aqueix treball amb l'ortografia en què ha estat escrit. El mateix farem amb tots els col·laboradors que així ho demanin, i amb això resta contestat un atent anònim que ens remeten uns senyors en el qual ens demanen quina ortografia seguirem, si la «bella ortografia tradicional» o la que seguien «los grans mestres del folklore, en Marian Aguiló, en Milà i Fontanals i Mn. Jacint (sic) Verdaguer.» (20)

La nota, emmarcada en el conjunt d'escrits del fascicle, i més encara en el conjunt de la revista, preu una significació clara: no és senyal d'un pacte pacífic entre dos o més sistemes ortogràfics contendents, sinó que palesa el triomf de les normes de l'IEC i la tolerància envers el cas d'excepció, l'anècdota inofensiva i insignificant. Només usaran les normes de l'Academia els vells. Tots els joves escriuen ja en correcta normativa de l'Institut, encara que a nivell de disciplina acceptin el mestratge dels primers.

Serra i Boldú pertany a la generació dels qui pogueren escollir i, tot i els mestratges acceptats dels vells, en el camp de la llengua el trobem al costat dels noucentistes. Com un model entre els joves.

Ramon MIRÓ

NOTES:

1).— L'any 1917, en un article titulat «L'Esbart de Vich» diu: «a primers del present segle, en que les Bases de Manresa eren mon credo polític que creia inmutable» p. 4 a *Lo Pla d'Urgell*, nº 273 (21 juliol 1917). Per a una visió global de l'actitud catalanista de Valeri Serra a la seva joventut, donada en la perspectiva de la memòria personal, anecdòtica, vid. SERRA I BOLDÚ, Valeri, «Dels primers anys de catalanisme a les terres de Lleida» *La Revista* XIX, 1933: 1, pp. 56-58, Barcelona (referència proporcionada per l'amic Esteve Mestre).

2).— Vid. *Lo Pla d'Urgell* nº 111 (13 juny 1914), p. 8.

3).— Després de veure'n la necessitat, declara l'adhesió de la revista a les normes: «No cal dir que'ns adherim de tot cor a la crida entusiasta d'En Prat de la Riba, i en conseqüència que nostre humil setmanari

herim de tot cor a la crida entusiasta d'En Prat de la Riba, i en conseqüència que nostre humil setmanari adopta immediatament sens reserves les noves normes ortogràfiques, prescindint en absolut de tota opinió particular i fins de tot desitg de simplificació per fonamentats i racionals que'ns semblin. Aqueixa nostra voluntat la donem per suposada en tots los nostres numerosos col·laboradors. D'aquets, uns n'hi haurà, encara que seràn los menos, que hauràn estudiat a consciència alguna de les actuals gramàtiques catalanes, i qualsevol que aquesta sigui, sabrà adaptarse amb gran senzillesa i a la primera lectura, a les noves regles ortogràfiques, que no son altra cosa, que solucions racionals de qüestions gramaticals en controvèrsia. Altres, probablement los mes, hauràn après d'escriure en català, en forma purament pràctica sens especials estudis gramaticals de nostra llengua; i cal que aquets llegeixin les normes que segueixen, atentament, pero sens preocupar-se de les dificultats que de moment trovin en elles, comptant ab la seguretat de que, la costum que sens adonar-se'n adquiriran de llegir i escriure en la nova forma correcta i normalisada, arribarà a esvair-los mes prompte de lo que ara pugui semblar-los tota dificultat.» p. 3 a «Sobre les Normes ortogràfiques de l'I. d'E.C.» per R. A. i A. **Lo Pla d'Urgell** n.º 41 (8 febrer 1913).

4).— Vid. **Lo Pla d'Urgell** n.º 58 (7 juny 1913) pp. 1-2, per a Bellpuig, i n.º 61 (28 juny) p. 7, per a Balaguer.

5).— SERRA, Valeri, «Per la llengua catalana», **Lo Pla d'Urgell** n.º 58 (7 juny 1913) —pp. 1-2—, p. 1.

6).— N.º 76 (11 octubre 1913), pp. 3-5.

7).— Per exemple, a les cròniques de Bellpuig, el recolzament als predicadors perquè trenquin el costum que s'havia instaurat de fer el sermó del dia de festa major en castellà. Vid. **Lo Pla d'Urgell** nos. 21 (21 setembre 1912), 67 (9 agost 1913) i 73 (20 setembre 1913).

8).— Atac de vegades virulent, com és el de R. A. i A. a «Una alcaldada» **Lo Pla d'Urgell**, n.º 71 (6 setembre 1913), p. 3, contra l'alcalde de Vilafranca del Penedès, que havia multat el Sr. Olivella per haver fet els programes de la Festa Major en català. L'acusa de servilisme envers l'Estat, i acaba amb la dita de Dant «Vergonya eterna als qui despreciant son idioma, alaben lo dels altres» (p. 3).

9).— Vid. SERRA, V., «L'aplec del ben parlar celebrat a Tàrrrega» **Lo Pla d'Urgell** n.º 45 (8 març 1913), pp. 1-2.

10).— Vid. SERRA, V., «No hi son a temps...» **Lo Pla d'Urgell** n.º 192 (30 desembre 1915), p. 6.

11).— Ibidem.

12).— CAPDEVILA, Josep, Pvre., «De Gramàtica Catalana» **Lo Pla d'Urgell** n.º 285 (13 octubre 1917), p. 2.

13).— La resposta és al mateix número (vid supra, nota 12), pp. 2-3. La citació correspon a la pàgina 2.

14).— P. 3.

15).— Ibidem.

16).— CAPDEVILA, Josep, Pvre. «De Gramàtica Catalana» **Lo Pla d'Urgell** n.º 288 (3 novembre 1917), p. 4.

17).— **Lo Pla d'Urgell** n.º 222 (27 juliol 1916), p. 7.

18).— **Lo Pla d'Urgell** n.º 243 (21 desembre 1916), p. 8.

19).— Vid. SERRA I PAGÈS, Rosend, «El domini del Folklore», **Arxiu de Tradicions Populars** I: 1 (1928), pp. 8-10. A la lletra enviada a Serra i Boldú expressa no només la seva decisió quant al sistema ortogràfic a seguir, sinó que a més assenyala aquest camí com l'únic vàlid: «Desitjo que s'inserti tal com ho he escrit, ab l'ortografia de la Real Academia de Bones Lletres, qu'es la tradicional; el Folklore no n'ha de comportar d'altra.» p. 8.

20).— Ibidem.